

Södertörns högskola | Grundlärarutbildning med Interkulturell profil mot
fritidshem 210 hp, Utbildningsvetenskap C 30 hp |

Examensarbete 15 hp | Höstterminen 2012

Mobbning

– en undersökning om antimobbningsarbete

Av: Alexandra Fast

Handledare: Shamal Kaveh

Abstract

Title: Bullying – an examination about work of anti-bullying

Author: Alexandra Fast

Type of work: Scientific work

Number of pages: 43

Supervisor: Shamal Kaveh

Keyword: Bullying, anti-bullying program, Friends, Olweus, school-bullying.

This examination is about how the Swedish schools work against bullying. Bullying is a big topic and cause a lot of worries for the children in schools. 1969 Doctor Peter-Paul Heinemann wanted to pay attention to bullying because he discovered that many children were bullied and the adults didn't care. The psychologist Dan Olweus did a scientific research 1973 about boys behaviour concerning bullying. This was the beginning of the work against bullying.

There are several anti-bullying programmes and I have decided to examine the Friends program och program of Olweus. The Swedish national agency for education also did a report about the effects of these programmes. I also wanted to see how the children define the word bullying.

To answer these questions I have searched in scientific reseaches and literatures and also by interviews with children in age of 7-9 years old and staff. I have chosen two schools working with these programmes, and to ensure that it was okay to interview the children I let the parents sign a confirmation. Then I have compared the answers of the interviews with the scientific reports and literature.

The conclusion of my examination is that these two programmes have both advantages and disadvantages. The programme of Olweus demands resources and mount of time. The Friends programme involves the children whose position can be exposed. The children could define the meaning of bullying without problems.

Sammanfattning

Titel: Mobbning – en undersökning om antimobbningsarbete

Författare: Alexandra Fast

Typ av arbete: Vetenskapligt arbete

Antal sidor: 43

Handledare: Shamal Kaveh

Sökord: Mobbning, Antimobbningsprogram, Friends, Olweus, skolmobbing.

Detta examensarbete belyser hur svenska skolor arbetar mot mobbning. Mobbning är ett stort problem som orsakar stor oro bland skolbarn. 1969 ville läkaren Peter-Paul Heinemann uppmärksamma mobbning då han upptäckte att många barn blev mobbade och att vuxna inte brydde sig. 1973 forskade psykologen Dan Olweus kring pojkars beteende kring mobbning. Detta var början till antimobbningsarbetet.

Det finns ett flertal antimobbningsprogram och jag har valt att undersöka Friendsprogrammet och Olweusprogrammet. Skolverket har även sammanställt en rapport rörande effekterna av dessa program. Jag ville också undersöka hur barn definierar ordet mobbning.

För att komma fram till undersökningsresultat rörande dessa två ovanstående antimobbningsprogram och barns definiering av begreppet mobbning har jag forskat i vetenskapliga undersökningar och litteratur samt även utfört intervjuer med barn i åldrarna 7-9 år och skolpersonal. Jag valde två skolor som arbetar med dessa två program och barnintervjuerna gjordes med tillåtelse av barnens föräldrar. Intervjuszvaren jämfördes sedan med de vetenskapliga rapporterna och litteraturen.

Slutsatsen av min undersökning är att dessa två program har både för- och nackdelar. Olweusprogrammet kräver resurser och tid. Friendsprogrammet involverar barnen som riskerar att få en utsatt position. Barnen kunde utan problem definiera innebörden av mobbning.

Förord

Detta ämne har varit givande och spännande att arbeta med. Jag vill särskilt tacka personalen och barnen som har deltagit i min intervjuundersökning. Jag vill även tacka min handledare som har stöttat och hjälpt mig under arbetets gång.

Innehåll

ABSTRACT	1
SAMMANFATTNING.....	2
FÖRORD.....	3
INNEHÅLL.....	4
1. INLEDNING OCH PROBLEMOMRÅDE	6
1.1 BAKGRUND	7
1.1.1 <i>Olweusprogrammet</i>	9
1.1.2 <i>Friendsprogrammet</i>	11
2. TIDIGARE FORSKNING.....	14
2.1 FORSKNING KRING PROGRAMMEN	15
3. TEORETISKA PERSPEKTIV	17
3.1 INDIVIDUALISTISKT PERSPEKTIV	17
3.2 SOCIALPSYKOLOGISKT PERSPEKTIV	18
3.3 GENUSPERSPEKTIV	18
4. SYFTE	20
4.1. FORSKNINGSPRÅGOR:.....	20
5. METOD	21
5.1 URVAL	22
5.2 AVGRÄNSNINGAR.....	23
5.3 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	23
5.4 RELIABILITET, VALIDITET OCH GENERALISERBARHET	23
6. RESULTAT.....	25

6.1 UTBILDNING OCH FORTBILDNING	25
6.2 FÖREBYGGANDE OCH ÅTGÄRD VID MOBBNING	25
6.3 FÖR- OCH NACKDELAR MED PROGRAMMEN.....	27
6.4 KÖNSSKILLNADER VID MOBBNING.....	28
6.5 BARNINTERVJUER OLWEUSPROGRAMMET	28
6.5.1 Hur uppfattar barnen mobbning?.....	28
6.5.2 Flick- och pojkmobbning.....	30
6.6 BARNINTERVJUER FRIENDSPROGRAMMET.....	31
6.6.1 Hur uppfattar barnen mobbing?.....	31
6.6.2 Flick-och pojkmobbning.....	32
7. DISKUSSION	33
8. SLUTSATS.....	36
REFERENSER	37
BILAGA 1-INFORMATION TILL FÖRÄLDRARNA	39
BILAGA 2- BARNINTERVJUER.....	41

1. Inledning och problemområde

Jag gömmer mig idag
För att konstatera att ingen märker
Försöker blunda och gömma det som var
Men för alltid finns det där
Du kan få allt, allt det jag lämnade
Ta hand om det
Älska
Så gömmer jag mig i tusen år till.
(hoppas ingen märker)
(Kolfjord:2009, s.72)

Mobbning är inte bara vanligt förekommande mellan elev-elev utan det kan även uppstå mellan elev-lärare eller lärare-elev (Erdis, 2007, s. 98). Mobbing har länge varit ett allvarligt problem i de svenska skolorna. Inför varje skolstart går barn till skolan med en klump i halsen eller magvärk för att de är oroliga för att bli mobbade, att inte bli bekräftade och att inte känna grupptillhörighet. Elever blir mobbade och kränkta via internet, skolområden där vuxna ofta inte ser, alternativt inte är närvarande eller när de är på väg från och till skolan.

Även i media är mobbing ett diskuterande ämne. I en artikel i *Svenska Dagbladet*, har man skrivit om ”Otrygg skolstart för många elever” där man beskrev att många elever vid början av höstterminen möter kränkningar, mobbing och otrygghet i skolan (Stockholm TT 2012).

I Lgr 11 under rubriken ”skolans värdegrund och uppdrag” framgår det att ingen i skolan ska utsättas för diskriminering oavsett kön, etnicitet, religion, ålder, sexuell läggning, könsöverskridande identitet och funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling (Skolverket, 2011a, s.7).

Jag har reflekterat över hur barn uppfattar begreppet mobbing och vad för arbete som görs kring mobbing idag. Jag har valt ämnet mobbing för att belysa problemet då jag själv hade en vän som blev mobbad när vi gick i lågstadiet. Jag har sett och läst mycket om mobbing och detta ämne har jag fastnat för och har därför valt att skriva om ämnet i mitt examensarbete. Eftersom jag i framtiden ska jobba med barn på fritidshem kommer jag med säkerhet att stöta på detta problem i den dagliga verksamheten.

1.1 Bakgrund

Begreppet ”mobbing” började uppmärksammas i Sverige år 1969. Läkaren Peter-Paul Heinemann beskrev ”mobbing” på ett nytt sätt med fokus på aggressivitet i skolan. Heinemann drog jämförelser med det rasistiska systemet apartheid i Sydafrika med våldet på svenska skolgårdar, då han ansåg att tillvägagångssättet gick åt samma riktning (Skolverket, 2009, s. 44). I Heinemanns artikel i tidskriften *Liberal debatt* 1969 tog han upp apartheids psykologiska inställning med bl.a. ”isolering, kommunikationsavbrott mellan grupper, motvilja mot all kontakt” som även uttrycks i våldsamma handlingar. Denna inställning finns också hos barn i grupper som verbalt eller fysiskt ger sig på ett annat barn. Detta ansågs enligt Heinemann vara ett tidigt stadium till rasism, apartheid och folkmord. Fokus ligger oftast på olikheter hos ett enskilt barn. Dock är det främst spänningen i gruppen som reflexmässigt framkallar mobbningen mot ett barn med olikheter (Larsson, 2008, s. 20-22).

Heinemann hämtade även sin inspiration från den tyska etologen Konrad Lorenz som studerat fåglars beteende, där man iakttagit grupper av underlägsen art som angripit en enskild individ från en överlägsen art i en försvagad situation. I Lorenz tyska bok *Aggression: Dess bakgrund och natur* 1967 beskrevs aggressioner och utstötning bland flockdjur, däribland människor, oftast vara en instinktmässig aggressiv reaktion riktade mot grupper eller individer från den egna arten och utomstående arter. I den svenska översättningen av Lorenz bok användes ordet *mobbing* för både djurs och människors beteende. Enligt Lorenz kan aggressioner väckas till liv i grupper då en individ avviker från den sociala koden och kulturella beteendemönster. Heinemann har hämtat sin inspiration från Lorenz svenska översättning och menar att mobbing är ett grupp-beteende mot en enskild individ. Beteendet finns till en viss del i människans natur men påverkas även av samtida samhällsproblem och faktorer, särskilt i storstäder och i stora skolor. Enligt Heinemann tillåts mobbing ske bland barn utan att de vuxna ingriper medan man stoppar en djurflocks attack mot ett ensamt djur. Detta är något som måste förändras och stoppas menar Heinemann. (Larsson, 2008, s. 22-25).

Ordet *mob*, som Heinemann använde i sin artikel, har använts sedan 1700-talet och betyder enligt Svenska akademins ordbok ”pöbel, slödder eller lägre samhällsklassens folk”. Begreppet utvecklades under 1900-talet då man intresserade sig för skillnaden i hur folkmassor betedde sig i grupp och individuellt, hur deras intelligensnivå ändrades och hur irrationellt de handlade i grupp i samband med exempelvis lynchmobbning. Heinemann likställde mobbing

med lynchmobbing (Larsson, 2008, s. 25-26).

Innan begreppet *mobbing* fick genomslag 1969 fanns det under 1950- och 1960-talet en del rådgivningsböcker kring barn. Dock var dessa mest fokuserade på det drabbade barnets problem, såsom blyghet, över- eller undervikt, utanförskap samt mindervärdighetskänsla och hur man skulle åtgärda det drabbade barnets problem. Man använde då termer som hackkyckling, pennalism och översitteri. Även om vissa av rådgivningsböckerna belyste elakheter bland barn och barns fruktan för skolvärlden, verkade man inte ta problemen på allvar. Detta kan ha berott på att man hade en annan syn på uppfostran och att man inte uppmärksammade mobbing på samma sätt som Heinemann, vars fokus låg på grupp beteendet och inte på den drabbade individen (Larsson, 2008, s. 28-31).

Åren som följde togs ämnet om ”mobbing” och våld mot avvikande barn upp i flera sammanhang såsom debatter, skolpjäser, ungdomsromaner och fackhandböcker. Kort därefter försvenskades ordet ”mobbing” till ”mobbing” (Skolverket, 2009, s. 44).

I och med att mobbing uppmärksammades tillsatte regeringen år 1970 en skolutredning med förslag på förändringar i skolans arbetssätt och former samt inom pedagogiken. Genom skolutredningen SIA¹ ville man bl.a. ta upp mobbing och fördomar i undervisningen. Åtgärden skulle vara indoktrinering och informationsverksamhet som skulle inriktas på både den mobbade och mobbaren. Under 1970-talet slogs folkskola och läroverk ihop till grundskola och den politiska oppositionen var rädda för att sammanslagningen till stora skolor kunde leda till ytterligare mobbing, försämrade disciplin och drogmissbruk (Skolverket, 2009, s. 60-62). När SIA-utredningen var klar år 1974 var dock frågan om den stora sammanslagningen av skolorna inte aktuell längre, då framtida 1980-talets skolor redan var uppbyggda.

I SIA-utredningens rapport noterades det att begreppet ”mobbing” endast använts flyktigt trots att regeringen gett uttryckliga direktiv kring utredningen av mobbing och dess aktuella problem. Utredarna hade inte heller refererat till någon aktuell forskning rörande mobbing. Istället för ordet mobbing användes ”kamratförtryck”. Troligen berodde detta på att den aktuella forskningen inte låg i enlighet med utredningens socialpsykologiska teori om elevernas aggressiva beteende i skolan (Skolverket, 2009, s. 62).

¹ Skolans inre arbete – en skolutredning mellan 1970-1974 som gick ut på att hitta nya lösningar och förändringar kring skolans arbetssätt.

Den svenska psykologen Dan Olweus publicerade år 1973 boken *Hackkycklingar och översittare: Forskning om skolmobbing*, där han forskade kring skolpojkers beteenden, personlighet och hemmiljö. Enligt Olweus var det inte skolorna som skapade problemen, men det var i skolorna problemen uppstod och det var där de måste åtgärdas (Skolverket, 2009, s 60-61, 137). Ur ett individualistiskt perspektiv fokuserade Olweus även på handlingar hos de enskilda inblandade individerna i gruppen, till skillnad från Heinemann (Larsson, 2008, s. 33).

Det började ställas krav på skolorna för att motverka mobbing under 1980-talet och flera handlingsprogram började ta form (Skolverket, 2009, s 60). Vissa program är fokuserade på mobbing och andra program arbetar mer med värdegrundsarbete. Farstametoden, Olweusprogrammet, Lions Quest och Stegvis kom på 1980-talet. Därefter kom Skolmedling och SET (Social och emotionell träning) i början 1990-talet. Friends och Komet uppstod i slutet av 1990-talet (Skolverket, 2009, s. 95-185).

Regeringen gav år 2007 Myndigheten för skolutveckling ett *uppdrag om utbildningssatsning i forskningsbaserade åtgärdsprogram mot mobbing i skolan*, som senare år 2009 överlämnades till Skolverket. Man har därefter kommit med rapporten ”Utvärdering om metoder mot mobbing” där man har studerat om arbetet kring mobbing i 39 svenska skolor (Skolverket, 2011b, s. 28, 47). Det är inte alla skolor som arbetar efter ett specifikt antimobbingsprogram men alla skolor har någon sorts arbete mot mobbing. Myndigheten för skolutveckling har inför uppdraget valt de vanligast förekommande programmen mot mobbing i skolorna och/eller att det finns tecken på att de har effekter, (Skolverket, 2011b, s. 46). De utvärderade är åtta program och jag har fokuserat på två av dem som jag kommer att beskriva lite närmare nedan, först Olweusprogrammet och därefter Friendsprogrammet.

1.1.1 Olweusprogrammet

Olweusprogrammet är ett program för att förebygga och åtgärda mobbing och kränkning. År 1985 började Olweusprogrammet användas, utifrån forskaren Dan Olweus. Programmets vetenskapliga grund grundar sig på individualpsykologisk forskning (Skolverket, 2009, s. 137, 146).

1.1.1.1 Förebyggande

För att förebygga och åtgärda mobbning och kränkande behandling så använder man sig av Olweus kärnprogram och detta består av tre nivåer.

På skolnivå görs undersökningar som sker via frågeformulär. Man bildar samtalsgrupper som består av pedagoger och samordningsgrupper. Man har studiedag om mobbning. Förbättra det befintliga rastvaktsystemet (Olweus, 2007, kap 1 s. 10).

På klassrumsnivå samtalar både elever och pedagoger/lärare om vilka klassregler man ska ha mot mobbning. Arbetet med mobbning i klassen sker regelbundet på ett så kallat klassmöte. Man har även klassföräldramöte (Olweus, 2007, kap.1 s. 10).

På Individnivå ska personalen ingripa direkt och det blir ett samtal med alla inblandade samt ett samtal med föräldrarna till de inblandade (Olweus, 2007, kap 1 s.10). Samtalet ska vara bestämt och strukturerat. Den som har mobbat ska ha klart för sig att personalen på skolan känner till mobbningen och att det ska sluta med det samma (skolverket, 2009, s. 138). Det skrivs även individuella åtgärdsplaner för de inblandade (Olweus, 2007, kap. 1 s. 10).

1.1.1.2 Instruktör och utbildning

En instruktör har en viktig central roll i Olweusprogrammet. Att hitta rätt person som ska vara instruktör bör läggas mycket arbete på. Personen som är instruktör ska ha en bra kunskap om skolans kultur och skolsystem. Det ska även vara en person som personalen har förtroende för och som har erfarenhet om att utbilda andra människor (Skolverket, 2009, s.142). Det första man gör är att utbilda instruktörer när man börjar införa programmet på den aktuella skolan. Utbildningsdagarna sker av två seniorlärare från Olweusgruppen i Norge. Utbildningen är under 11 hel dagar och detta sker genom workshops, olika övningar och rollspel, föreläsningar och gruppdiskussioner. Man får även material som exempelvis böcker/ litteratur/ forskning och artiklar etc. Man har sedan individuell handledning på telefon eller mail när det behövs. Det är viktigt att man deltar under alla utbildningsdagar för att räknas som kvalificerad instruktör.

1.1.1.3 Implementering och nyckelpersoner

Med hjälp av rektor, skolpersonal, föräldrar och elever så kan programmet genomföras. Detta syftar till en utvecklande skolmiljö där alla vuxna är inblandade för att skapa en trygg miljö för eleverna och för att eleverna inte ska bli kränkta. Vid användning av en utbildad Instruktör av Olweus international AS så kan skolan implementera programmet. Efter detta ska instruktören utbilda lärarna som bli nyckelpersoner (Skolverket, 2009, s. 143). Man ska välja ut minst två nyckelpersoner som ska få tvådagars utbildning av instruktören. Utbildningen syftar till att personerna ska få så mycket kunskap som möjligt att de sedan ska kunna leda och ha ansvar för samtalsgrupper på skolan (Olweus, 2007, kap2, s. 4).

1.1.1.4 Klassmöten och mobbningsringen

Vid regelbundna klassmöten så ges det möjlighet att utvärdera och göra uppföljningar av sociala relationer och för att kunna utveckla och förbättra klassmiljön. För att organisera och leda klassmöten rekommenderas det att både elever och lärare sitter i en halvcirkel och syftet med det är att det blir intimt och man får ögonkontakt med alla. Klassmötena bör hållas med jämna mellanrum, ca en gång i veckan och helst vid bestämd tid. Läraren är den som är ledare i gruppen, men det finns undantag då det kan vara bättre att en annan lärare eller skolpsykolog är ledare för mötet. Som mötesledare bör man vara en aktiv lyssnare och skapa ”körregler” för samtalet som exempelvis att räcka upp handen, inte avbryta när någon annan pratar och alla har rätt att prata etc. (Olweus, 2007, kap.6, s. 2).

Mobbningsringen används till eleverna som ett analysverktyg för att få en bättre förståelse och mångsidig förståelse för de olika reaktionssätten och rollerna i en mobbningsituation. Man kan använda mobbningsringen i olika sammanhang, till videoanalys, rollspel samt utdrag från böcker etc. (Olweus, 2007, kap3, s. 6).

1.1.2 Friendsprogrammet

Friendsprogrammet är ett program för att förebygga mobbning genom att påverka skolmiljö, gruppklimat, individers attityder och värderingar. Sara Damber grundade stiftelsen Friends 1997 efter att hon själv hade blivit utsatt för mobbning i skolan. Friends bygger inte på någon klart uttalad forskning men hänvisningar anges till Olweus, Pikas och Leymans, (Skolverket, 2009, s. 108).

1.1.2.1 Förebyggande

Programmets syfte är att hjälpa skolor att organisera arbetet kring mobbning och kränkande behandling genom att utbilda både personal och elever för att sedan fortsätta stötta skolorna i deras arbete. Ett annat syfte med programmet är att ge eleverna en aktiv roll i arbetet och därför utbildar man kompisstödjare (Skolverket, 2009, s.108).

1.1.2.2 Antimobbningsteam och utbildning

Enligt Friendsprogrammet ska man utse en trygghetsgrupp/ antimobbningsteam som ska bestå av skolledare, elevvårdspersonal samt pedagoger. All personal får en halv dags utbildning om mobbning. Deras uppgift är att hjälpa kompisstödjarna i deras jobb samt att leda arbetet mot mobbning och trakasserier på skolan.

Programmet innehåller tre olika delar och den första är att all personal på skolan får en utbildning på fyra timmar. Den första delen innehåller praktiska övningar och föreläsningar. Syftet med första utbildningen är att ”fräscha upp” kunskaper om mobbning och trakasserier och att skapa ett gemensamt förhållningssätt och en positiv värdegrund på skolan. Utbildningens syfte är även att engagera en grupp vuxna på skolan som sedan ska bilda ett så kallat antimobbningsteam. Vuxengruppen får även en liten utbildning där de får veta hur deras arbete kan läggas upp (Skolverket, 2009, s. 112).

I andra delen av utbildningen vill man väcka engagemang och känslor hos eleverna och därmed skapa en plattform för kompisstödjarnas arbete och i samband med detta bygga en gemensam värdegrund. Detta sker via en teaterföreställning som efterföljs av diskussion i varje klass av en lärare. I samband med detta väljer man även kompisstödjare. I de lägre årskurserna sker en ”mini utbildning” i hur man ska vara en bra kompis (Skolverket, 2009, s.113). En heldagsutbildning ges till kompisstödjarna i syfte är att öka deras kunskap om vad en kompisstödjare är och även skapa sammanhållning inom kompisstödjargruppen. Utbildningen rekommenderas att äga rum i en annan lokal utanför skolan så att det ska kännas som ett speciellt tillfälle än den vanliga skolan. Återträff sker sedan inom ett halvår (Skolverket, 2009, s. 113).

1.1.2.3 Implementering och kompisstödjare

Programmet behöver inte ha någon längre implementering eftersom valet av kompisstödjare och vuxengruppens sammansättning sker under utbildningsdagarna. Man rekommenderar även att avsätta 1,5 timme i veckan för både vuxengruppen och kompisstödjarna för att diskutera och hantera akuta fall som har uppkommit (Skolverket, 2009, s. 114).

Inom Friendsprogrammet utser man kompisstödjare, en förebild som ska visa hur en bra kompis ska vara. Valet av kompisstödjare sker via röstning i åk 3-9, och man ska då utse två stycken från varje klass. Som kompisstödjare förväntas man gå in i situationer och säga ifrån och även rapportera till de vuxna. Eleverna fungerar som en länk till de vuxna. Kompisstödjarna träffar en vuxengrupp som jobbar mot mobbning regelbundet (Skolverket, 2009, s. 108, 113).

2. Tidigare forskning

Det finns mycket forskning kring ämnet mobbning ur olika synvinklar, hur mobbning börjar, vad begreppet mobbning innebär, åtgärder samt föräldrarnas påverkan och hur de kan hjälpa till att stoppa mobbning m.m. Jag kommer att ta upp både äldre och ny forskning.

Psykolog Dan Olweus lade grunden till forskningen kring skolmobbning genom sin bok *Hackkycklingar och översittare* med studier av skolpojkar i åldersgrupper om 12-14 år och 14-16 år i Solna och Stockholm (Olweus, 1973, s. 37-38). Till skillnad från Heinemanns teorier om gruppvåld mot en avvikande, så menar Olweus att man lätt kan se gruppen som anonym där alla har samma känslor, istället för att se medlemmarnas varierande aktiviteter och initiativ i gruppen (Olweus, 1973, s. 13-14, 19).

En riskfaktor till att pojkar blir översittare är aggressivitet och våld. Enligt Olweus har föräldrarna en stor påverkan på pojkar som blir översittare respektive hackkyckling. Aggressiva pojkar har oftast avvisande och negativa föräldrar alternativt slapphänta och kravlösa föräldrar, detta gäller speciellt relationen till sina pappor. Föräldrarnas uppfostran i form av bestraffning med inslag av våld eller inkonsekvens kan göra pojkarna aggressiva (Olweus, 1973, s. 180-192). Den passive hackkycklingen däremot har nära band till sina föräldrar vilket gör dem ängsliga i sina relationer till kamrater (Olweus, 1973, s. 201-202).

Bland nyare forskning kring mobbning har bland andra Christina Thors utgivit en antologi där 15 olika forskare från Sverige, Norge och Finland medverkar. Psykologen Zelma Fors har forskat om maktspel och skador som offer och plågare får i mobbningen. Hon har bland annat gjort tre fallstudier rörande maktspel och gruppprocesser. I dessa fall frågade sig Fors hur det kunde komma sig att offrets beteende, handlingar och egenskaper ansågs orsaka mobbningen. Möjliga anledningar kunde vara att man misstolkar situationen trots att man sett den verkliga händelsen eller att barnet och också föräldrarna känner underlägsenhet och skam. Både mobbaren och den mobbade får skador för livet. Plågaren får övergivenhetskänsla, skuldskänsla samt överträder gränser och måste hantera sin aggression. Offren har bland annat utvecklat depression, ångest samt uttryckt suicidtankar. Av unga personer som gjort allvarliga suicidförsök har 90 % varit inblandade i skolmobbning (Thors, 2007, red. Fors s. 19, 29-32).

Nätmobbing har rapporterats mer och mer och verkar ha ökat i takt med ökade digitala kommunikationer. Enligt AnnBritt Enochsson, fil dr i pedagogik, och högstadielärare Fredrik Olin har skolorna problem med mobbing och trakasserier på internet och mobiltelefoner. Mobbingoffret trakasseras även i sitt hem, så fort han/hon är uppkopplad i datorn. Man diskuterar även hur mycket ansvar skolan har vid mobbing, som sker på skolans datorer och utanför skolans område. De som blir mobbade på internet är oftast även mobbade i skolan (red. Enochsson & Olin, 2007, s. 145-146, 149).

En studie om nätmobbningens process och ånger hos mobbarna har även gjorts på 700 barn och ungdomar mellan 9-16 år i svenska skolor. Det finns vissa likheter mellan traditionell mobbing och nätmobbing såsom hot och ryktesspridning. Skillnaden mellan dessa är dock att mobboffret kan drabbas dygnet runt och har en större publik. Nätmobbningen kan också få en ”snöbollseffekt”, d.v.s. att mobbningen växer, och att den fortsätter utanför mobbarnas kontroll. Man kom även fram till att 69,9% av mobbarna kände ånger vid traditionell mobbing medan endast 57,5% av nätmobbarna kände ånger (Slonje, Smith & Frisé, 2012, s. 2, 3, 5).

2.1 Forskning kring programmen

Vad gäller forskning om Olweusprogrammet och Friendsprogrammet finns det inte mycket forskning kring programmen. Skolverket har däremot beskrivit dessa program i en utvärdering av 39 skolor och har kritiskt granskat dessa program.

Enligt skolverkets rapport om de olika programmen har de gett Friendsprogrammet en del kritik kring kamratstödjarnas uppgift och valet av kamratstödjare samt arbetet i skolan och de vuxnas involverande i programmet. Skolverket menar att kamratstödjarna har en central roll och många elever och framför allt de yngre eleverna ser kamratstödjarens uppgift som ett hederuppdrag, men det medför även att kamratstödjaren är i en utsatt position. När klassen ska utse sina två kamratstödjare har det ibland hänt att man får äran på grund av sin popularitet, och vissa har fått tontstämpel vilket har lett till att rollen som förebild försvårats.

För att Friendsprogrammet ska fungera i praktiken förutsätts det att skolan har ett stabilt vuxenteam i arbetet mot mobbning och att teamet får tidsutrymme för detta. Hur kamratstödjarnas roll upplevs beror helt på hur skolans kultur och miljö har varit tidigare innan programmet infördes. Dock framgår i rapporten att introduktionen av Friends inte uppfattas som krånglig eller svår (Skolverket, 2011b, s. 65-66).

I Skolverkets rapport om Olweusprogrammet har man noterat problem i att all skolpersonal är involverade, eftersom det har krävt mycket resurser och tid vid införandet av programmet. Man menar på att det är tidskrävande att byta arbetskultur eftersom man ska ha kontinuerliga klassmöten, rastvaktsystem, samtalsgrupper samt att alla pedagoger ska ta hand om arbetet med mobbaren och den mobbade. Det behövs även mycket resurser för att programmet ska ha den effekt som krävs. Man menar också att programmets omfattning kan minska i betydelse då de kan hamna i en utmattningsfas. På skolor som har resurser har programmet skapat trygghet medan skolor som har brist på resurser har resulterat i osäkerhet och frustration (Skolverket, 2011b, s. 78).

Vid åtgärder av mobbning använder Friends en metod där mobbaren överraskas för att förhindra att bortförklaringar och lögnar uppstår. Barnet betraktas alltså redan från början som en lögnare som inte ska få chansen att ge en annan bild av en situation som redan är förutbestämd. Detta sätt har ifrågasatts eftersom den vuxna och eleven hamnar i en ojämn maktposition. Detta följer inte skolans värdegrund. Även Olweusprogrammet har ifrågasatts vad gäller bestraffning av elevers olämpliga beteenden (Frånberg & Wrethander, 2011, s. 96-97).

3. Teoretiska perspektiv

Jag kommer under denna rubrik förklara begreppet mobbning ur olika förklaringsmodeller. Man kan se mobbning utifrån många perspektiv, bland annat individualistiskt perspektiv, socialpsykologiskt perspektiv samt genusperspektiv. Jag har valt att nämna dessa perspektiv eftersom de har sina förtjänster, men individualistiskt och socialpsykologiskt perspektiv passar mindre för mitt syfte. Jag kommer därför att fokusera mera på genusperspektiv, som jag även kommer att ta upp i mitt resultatavsnitt.

3.1 Individualistiskt perspektiv

När Dan Olweus skrev boken *hackkycklingar och översittare* fokuserade han kring individualistiskt perspektiv, vilket lade grunden till forskning kring mobbning i svenska skolor (Larsson:2008, s. 33). I boken tog Olweus upp olika faktorer till uppkomsten av hackkyckling- och/eller översittarproblematik i en klass. Olweus menar att det i vissa klasser inte finns tydliga översittare men att översittaren kan träda fram i vissa situationer, vilket även kan gälla den potentiella hackkycklingen (Olweus, 1973, s.180, 185).

Enligt Olweus kännetecknas det möjliga mobboffret som det *passiva eller undergivna mobboffret* samt *det provocerande mobboffret*. Det passiva eller undergivna mobboffret är ofta känsliga, osäkra, har dåligt självförtroende, svagare fysiskt, har inga vänner och umgås mest med andra vuxna. Det provocerande mobboffret är mindre vanligt, men kan ofta ge igen om någon ger sig på dem. De är ofta klumpiga, okoncentrerade och har irriterande uppträdande vilket också kan irritera andra vuxna. De kan även mobba andra svagare barn (Olweus, 1999, s. 16-19).

Den typiska mobbaren beskrivs ha en mer positiv inställning till våld, vara dominant och ha behov av att tycka ner andra, få sin vilja fram genom makt och hot, bli frustrerad vid misslyckanden, ha svårigheter med regler, sakna empati, ha aggressivitet mot vuxna samt vara skickliga i att prata sig ur svåra situationer (Olweus, 1999, s. 19-20).

Psykologen Stuart Twemlow har också beskrivit tre typer som kan känneteckna en mobbare; den sadistiska mobbaren, den deprimerade översittaren och den agiterade mobbaren (Frånberg & Wrethander, 2011, s. 55). *Den sadistiska mobbaren* beskrivs som en individ med person-

liga egenskaper av ängslan och en lust av att plåga andra. Personen saknar även empati. Som ledare har personen många understödjare men samtidigt inga nära vänner. Den *deprimerade mobbaren* har dålig självbild, gnäller, tjallar, skolkar, slarvar och är aggressiv. Han söker ständigt uppmärksamhet och manipulerar sin omgivning genom hjälplöshet. Den deprimerade mobbaren har oftast inga vänner. Den *agiterande mobbaren* har koncentrationssvårigheter, saknar empati och kräver uppmärksamhet. Han uppfattas som konstig eller sjuk av omgivningen (Frånberg & Wrethander, 2011, s. 55-56).

3.2 Socialpsykologiskt perspektiv

Till skillnad från det individualistiska perspektivet, som ovan nämnts, tittar man ur det socialpsykologiska perspektivet på samspelet i gruppen. Enligt boken *Vår tids psykologi* fastslås socialpsykologi röra sig om bl.a. fördomar, social påverkan, relationer samt gruppbetenden (Carle, Nilsson & Alvaro, 2006, s. 17). Efter Olweus forskning om mobbning framkom kritik från flera forskare mot Olweus fokus på individen. Man ville istället uppmärksamma sociala och kulturella situationer där barn utesluts ur den sociala gemenskapen och kränks (Carle, Nilsson & Alvaro, 2006, s. 30-32).

Under 1980-1990-talet började flera forskare studera olika perspektiv på grupprelationer. Man studerade vänskapsmönster och sociala status i förhållande till ålder, kön och socioekonomisk bakgrund. Andra forskare har undersökt sociala roller och regler i grupper samt identitet i gruppen. Ytterligare forskare har tagit upp barns beteende och konfliktlösning (Carle, Nilsson & Alvaro, 2006, s. 28).

3.3 Genusperspektiv

Kring forskning om flick- och pojkmobbning finns det mer om pojkars beteende och mindre om flickors mobbning (Frånberg & Wrethander, 2011, s. 110). Mobbningen och trakasserierna uppstår på olika sätt beroende på kön. Det är svårt att förklara varför det är så, men en orsak kan vara att vi bemöter deras aggression på olika sätt, beroende på om det är flicka eller pojke. Man menar också på att aggressionen inte är någon skillnad mellan könen, utan det tar sig i olika uttryck. Pojkars mobbning upptäcks oftast lättare genom deras verbala mobbning som sker via trakassering såsom högljudda kommentarer, anmärkningar att man är tjock eller smal samt hot. Det kan även ske via fysisk mobbning, såsom knuffar och sparkar med mera

(Höistad, 2001, s. 86-87).

Flickmobbing anses vara mer indirekt eller socialmobbing (Frånberg & Wrethander: 2011, s. 58). Flickors mobbing är inte lika synlig och är svårare för omgivningen att upptäcka. Oftast genomför flickor en mer tyst och personlig mobbing samt spelar ut varandra på olika sätt (Höistad: 2001, s. 87-88). De åtgärdsprogram som finns är inte anpassade för den typen av mobbing, eftersom den inte kan bedömas eller åtgärdas på samma sätt som den fysiska mobbingen bland pojkar (Frånberg & Wrethander, 2011, s. 33).

Det finns skilda uppfattningar om hur flickor och pojkar mobbas. Enligt Olweus mobbas flickor främst av pojkar, samt att fler pojkar är utsatta för mobbing (Olweus:1999, s. 12). Andra studier har dock visat att pojkar främst mobbas av pojkar och flickor mobbas av flickor. Det finns också studier som säger att flickor mobbas av bägge könen. Flickor brukar även ta på sig skulden när de blir mobbade (Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback, 2002, s. 79-80).

Allt fler flickor har börjat ta efter pojkars sätt att mobba i form av verbal och fysisk mobbing. Flickors mobbing är mer personlig och en dålig självbild räcker för att tycka ner de som anses vara duktiga (Höistad, 2001, s. 87-88). Ett annat problem är att flickor gynnas i skolan och får bättre skolresultat vilket bidrar till att flickors problem inte uppmärksammas (Frånberg & Wrethander, 2011, s. 33).

4. Syfte

Mitt syfte är att undersöka hur skolverksamheterna arbetar för att förebygga och motverka mobbning. Mer konkret kommer jag att fokusera på Friendsprogrammet och Olweusprogrammet som är två av de många antimobbningsprogram som används samt deras effekter.

4.1. Forskningsfrågor:

- Vad finns det för nackdelar och fördelar med Friendsprogrammet och Olweusprogrammet?
- Vad finns det för likheter och skillnader med programmen?
- Hur definierar barn begreppet mobbning?

5. Metod

För att komma fram till mitt resultat på min undersökning kommer jag att göra en empirisk undersökning. Jag kommer att göra en kvalitativ forskning med kvalitativa intervjuer med en form som kallas halv-strukturerade intervjuer.

Jag vill intervjua barn för att få ett barns perspektiv. Barns perspektiv innebär att som vuxen se ur barnens synvinkel och med deras ögon (Arnér & Tellgren, 2006, s. 40).

Jag ska göra intervjuer med barn i lågstadiet. Innan en intervju finns det några praktiska saker som man bör tänka på, och det första är i vilken miljö man ska ha intervjun. Man ska exempelvis inte intervjua eleverna i klassrummet eller vid någon hall där vuxna lätt brukar passera. Det rekommenderas att man inte sitter där barnet kan se lekplatsen där hans kompisar leker, eftersom att han/hon kan tappa koncentrationen. Det är också viktigt att tänka på vilken dag och tid på dygnet man väljer att intervjua ett barn, så att barnet inte blir stressat (Doverborg & Pramling, 1993, s. 23-24).

Vid en intervju bör man ha skapat en bra relation med barnet så att barnet känner sig bekväm och säker. Om man inte har skapat en god kontakt med barnet kan detta leda till att intervjun inte blir lika bra. För att få bättre relation med barnen kan det vara bra att deras lärare informerar innan första mötet (Doverborg & Pramling, 1993, s. 24-27).

Vid intervjun när man ställer en fråga är det viktigt att ge barnen tid att reflektera, eftersom det är viktigt att låta dem sätta sig in i frågan och avsluta sitt tänkande. Det är lättare att starta en intervju och få barnet att känna sig trygg om intervjuaren börjar med en konversation rörande något som barnet har erfarenhet av och känner sig hemma i. Det finns olika slags sätt att ställa frågor, där de gör skillnad på något de kallar ”General and specific questions” (övergripande och specifika frågor) och ”direct and indirect questions” (direkta och indirekta frågor). Man använder övergripande frågor eller specifika frågor beroende på barnets ålder, eftersom yngre barn har svårare med övergripande frågor men har lättare att svara på specifika frågor. Barn har även svårt att förklara svar på direkta frågor eftersom de ställer större krav på barnets förmåga att förklara sig (Doverborg & Pramling, 1993, s. 33-34).

Till hjälp under intervjun kan det vara bra att ha en bandspelare eller diktafon för att få med allt eftersom barn ofta pratar väldigt fort, och om man bara antecknar kan det lätt bli att man missar viktiga saker som barnet säger. Man ska även observera barnets kroppsspråk, gester och beteende, och detta antecknas direkt efter att intervjun är avslutad. Som intervjuare är det viktigt att ha ögonkontakt med barnet som man intervjuar och är väl förberedd och påläst på de frågor man ska ställa (Doverborg & Pramling, 1993, s. 23-24).

Vid användande av bandspelare eller diktafon tar man hänsyn till att intervjun blir mindre spontan i svaren eftersom den intervjuade kan vilja framstå som mer logisk och förnuftig (Patel & Davidson, 2011, s. 87). När man spelar in under en intervju kan den som intervjuar fokusera på samtalspartnern (Kajiser & Öhlander, 2011, s. 105). Jag tycker också att det är enklare att ha en diktafon för att visa intresse för den man intervjuar. För att kunna besvara mina forskningsfrågor kommer jag även att koppla till relevant litteratur. Jag har valt att genomföra denna metod för att kunna jämföra litteratur med verkliga erfarenheter, samt även för att barnens perspektiv är viktiga och intressanta i samband med begreppet.

Ovanstående resonemang har jag utgått ifrån vid framtagning av mina intervjufrågor. Jag har även valt intervjufrågor utifrån vad jag behöver för att kunna besvara mina forskningsfrågor. Till eleverna har jag som intervjufråga, hur de definierar begreppet mobbning? Jag ställde följande fråga till barnen i början av intervjun ”När jag säger mobbning, vad tänker du på då?”, och utefter det ställt följdfrågor.

När jag intervjuade på Olweusprogrammet satt jag dels i ett separat rum tillhörande fritidshemmet, och dels i ett mindre grupprum som var nära anslutet till klassrummen. När jag intervjuade skolan som hade Friendsprogrammet gjordes intervjuerna dels i ett tomt klassrum och dels i tomta rum på fritidshemmet. Innan intervjun kontaktade jag båda skolorna och förklarade mitt syfte med min undersökning och skickade information samt en blankett till föräldrarna, se bilaga.

5.1 Urval

I min forskning har jag valt att intervju barn mellan 7-9 år vars skolor använder Olweusprogrammet respektive Friendsprogrammet. Varje klass hade röstat fram eller valt ut blandade tjejer och killar som skulle få bli intervjuade. Jag har intervjuat totalt 19 killar och 18 tjejer varav en föll bort då hon inte hade med sig samtyckesblanketten från sina föräldrar. Ytterligare en intervju föll bort på grund av missförstånd med läraren om hur många jag skulle in-

tervju eller att intervjun oplanerat raderades från diktafonen. Intervjuerna gjordes individuellt en och en och inte i grupp för att de inte ska påverkas av varandra. Jag har inom Olweusprogrammet intervjuat en klasslärare från ÅK 2 och en klasslärare från ÅK 3 som även tidigare har varit antimobbningsskonsult. Från Friendsprogrammet intervjuade jag en klasslärare från ÅK 3 som även jobbar i antimobbningsteamet. All personal har fått fingerade namn. Båda skolorna är i områden som klassas som överklass. Det var inte många barn som hade en annan etnisk bakgrund, varför jag tror att resultaten av mina intervjuer troligen hade fått ett annat utslag.

5.2 Avgränsningar

Jag har valt att göra min undersökning på två olika skolor där den ena ligger inne i centrala Stockholm och den andra i Bromma. Jag hittade dessa två skolor genom att söka på Stockholm stads hemsida. Dessa skolor jobbar med de aktuella metoderna som jag ska undersöka, Olweusprogrammet och Friendsprogrammet.

5.3 Etiska överväganden

I detta examensarbete kommer jag att genomföra intervjuer där barn, föräldrar och skolpersonal är inblandade. Enligt ”lag om etikprövning av forskning som avser människor” är det viktigt att följa etiska regler där respekt för människovärdet ska beaktas. Man behöver medverkarnas samtycke innan intervjun, eftersom barnen är minderåriga är det extra viktigt att föräldrarna informeras om vad intervjun ska handla om. I intervjuformuläret kommer deltagarna att vara anonyma eftersom mobbning är ett känsligt ämne och ingen ska känna sig utpekad eller kränkt. Deltagarna kan avsluta sin medverkan när som helst under intervjuns gång (Notisum, 2003). Eftersom intervjupersonerna är anonyma använder jag mig av fiktiva namn när jag redovisar mina resultat.

5.4 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

I min undersökning har använt mig av både vetenskapliga forskningsmaterial, studentlitteratur, rapporter av Skolverket, artiklar samt intervjuer från både skolpersonal och barn i lågstadiet, vilket jag anser att mina källor är pålitliga. I mina intervjuer har jag använt mig av kvalitativ forskning, varför min statistik kan skilja sig från verkligheten då jag endast har intervjuat ett begränsat antal och hållit mig till endast två skolor i finare geografiska områden. Om jag

hade använt mig av en kvantitativ forskning hade jag fått en mer ökad noggrannhet eftersom man använder sig av en större forskningsgrupp. Med barnintervjuer kunde jag fått ett annat resultat om jag hade haft en annan ålder på eleverna. Resultaten hade även kunnat vara annorlunda om jag hade använt mig av fler skolor med mer sociala och kulturella skillnader.

6. Resultat

Som resultat kommer jag här att behandla intervjuer utifrån teman uppdelade på elever samt antimobbningssteam/mobbningskonsult och klasslärare. För att anpassa till dessa teman har jag valt att sammanfatta mitt intervjumaterial mer relaterat till temarubrikerna, dels genom citat och dels genom diagram. Detta beror på att det ställdes olika frågor till skolpersonal och elever.

6.1 Utbildning och fortbildning

Lovisa som är klasslärare för Åk 2 och Henrik som är klasslärare för ÅK 3 och tidigare antimobbningskonsult arbetar båda inom Olweusprogrammet. Vid min förfrågan om utbildning och fortbildning uppger Lovisa att hon introducerades i programmet när hon blev nyanställd och fick en halv dags utbildning, där de gick igenom grundtankarna och dokumentet kring Olweus. Därefter har hon fått fortbildning allt eftersom. De har även möten med övrig personal på skolan där de byter erfarenheter och försöker praktisera dem. Henrik har fått samma utbildning som Lovisa, men han har visat mer intresse och blev därför antimobbningskonsult. Alla på skolan har fått samma utbildning och ska kunna klara av att ta hand om mobbningsfallen, men om det uppstår problem kan man få råd och tips av antimobbningskonsulterna.

Clara är klasslärare i ÅK 3 och arbetar inom Friendsprogrammet. Eftersom skolan tidigare haft Farstamodellen fick Clara gå en heldags kurs i den, som hon tyckte var jättebra. Sedan Friendsprogrammet kom in i skolan, försöker de fortbilda sig själva lite genom bland annat forumteater. De som ingår i Friends antimobbningssteam diskuterar med varandra om eventuella mobbningsärenden. Kamratstödjare som utses från Åk 3 och uppåt får också utbildning av Friends som berättar om kamratstödjarnas roll. Därefter får kamratstödjarna kontinuerlig fortbildning.

6.2 Förebyggande och åtgärd vid mobbning

I det förebyggande arbetet mot mobbning uppger Henrik på Olweusprogrammet att de avsätter en lektionstimme varje vecka och går igenom olika saker som har med mobbningsringen att göra. På min fråga om vad mobbningsringen innebär förklarar Henrik att det är ett slags rollspel där man spelar mobboffer, mobbare samt åskådare.

Enligt Lovisa börjar de dramatisera de fyra Olweusreglerna redan i förskoleklassen för att förtydliga dessa så att de inte bara blir ord för dem. De pratar därefter igenom vad som har utspelat sig i dramatiseringen och om de känner igen sig i verkligheten. Lovisa uppger även att personalen har Olweusmöten och diskuterar frågor som rör mobbning. Hon tycker att det är bra att man har en gemensam plan på skolan för hur de ska gå tillväga vid mobbning eller antisocialt beteende eller av annat slag som kommer upp.

Clara inom Friendsprogrammet berättar att man börjar prata om Friends i ÅK 3 och det är då man väljer ut representanter som ska vara klassens kamratstödjare. De har klassråd där de har Friends som en punkt om det är något och om kamratstödjarna har någon lek som behöver utföras. Hur mycket man pratar om mobbning beror på vad det är för dynamik i en klass. Clara menar att barnen har börjat diskutera mer nu i trean i samband med att Friends kom in i bilden. Anledningen till detta menar Clara att:

Nu börjar de se omvärlden på ett annat sätt så jag brukar vänta tills det behövs prata om det. Mobbning är ett väldigt laddat ord för en del och jag tror att man på något sätt också kan förstora upp det ibland. Det bästa är att ta tag i det när det kommer upp ifrån barnen. Jag tror att det är jätteviktigt att man pratar om det och hur de känner.

När de upptäcker mobbning uppger Lovisa och Henrik ifrån Olweusprogrammet att de använder sig av Olweusdokumentet där en så kallad åtgärdstrappa finns. De utgår från åtgärdstrappan vid misstanke om mobbning. När mobbning upptäcks pratar de med den som utsätter och den som är utsatt. Sedan kontaktas även föräldrarna. Henrik berättar att de har antimobbningsskoluter på skolan och att de är till för att ge tips och råd i hur man ska gå vidare i sin klass om det är problem, eller vid kontakt med föräldrarna. Detta beror på att all personal löser varje fall på egen hand i sin klass eller grupp. Henrik berättar mer utförligt i hur de går tillväga vid mobbning:

När mobbning sker får vi reda på det på något sätt, antingen att barnet kommer själv eller lägger en lapp eller så kontaktar föräldrar oss. Sedan tar vi de berörda, först den som har blivit utsatt och sedan utsättarna. Samma dag ringer vi till föräldrarna. Efter ca 14 dagar gör vi ett uppföljningsmöte för att se att allt fungerar. Fungerar det inte så har vi en åtgärdstrappa i hur vi går vidare, om det inte räcker att säga till så har vi ett annat steg. Men från början så informerar man ju rektorn så hon vet vad som gäller hela tiden.

Clara från Friendsprogrammet berättar att de tidigare har haft Farstamodellen som de har reviderat och den har de jobbat utefter. När det sker mobbning måste de tänka från fall till fall hur de ska jobba vidare, eftersom det beror på vilka personer som är inblandade. Därefter gör de en plan på vilket sätt de ska jobba med fallet. Teamet tillkallas och tillvägagångssättet dokumenteras. De försöker prata med den som är mobbad, sedan pratar de med förövaren. Om de är flera förövare pratar de med dessa en och en, för att förövarna inte ska hinna prata med varandra. Clara berättar att efter bytet till Friendsprogrammet har de även reviderat delar från Farstametoden, ”det vi har reviderat från Farstamodellen är att vi plockar med föräldrarna, kanske inte alltid från exakt första början. Vi vill att föräldrarna ska veta hur vi jobbar och på vilket sätt. Detta tror vi på”.

Clara förklarar även att de ibland har rollspel inför elever för att se om de känner igen sig i situationer. När jag frågar mer konkret om rollspelen berättar Clara att när eleverna känner igen sig så kommer känslorna fram mer tydligt. Det ger mer effekt med rollspel än att prata om det. I rollspelet kan en elev få prova och hoppa in och säga vad man kan göra i en situation som utspelas. ”Har man gjort det en gång kanske man vågar göra det på skolgården också sedan”.

6.3 För- och nackdelar med programmen

Lovisa och Henrik ifrån Olweusprogrammet uppger båda att de tycker att det är svårt att säga några nackdelar. Något som Lovisa tycker är att programmet är väldigt konkret och strikt och kan kännas onaturligt i vissa sammanhang. De har klassmöten en gång i veckan då de diskuterar sådant som rör Olweus och Lovisa tycker att det vore bättre att ha klassmöten varannan vecka istället, annars kanske eleverna till slut tröttnar för att de pratar om det för ofta. Om man lägger dessa möten varannan vecka ökar man kvaliteten eftersom man kan lägga mer krut på dessa klassmöten.

Dock menar Lovisa att syftet med Olweusprogrammet är att man så långt det går säkra upp en miljö på skolan där de förebygger mobbning och tar ställning gemensamt mot vissa typer av beteende, vilket hon tycker är bra. Enligt Henrik är fördelen med programmet att eleverna blir medvetna om hur man ska vara mot varandra och att de har noll tolerans.

Clara på Friendsprogrammet ser ganska tydligt en del nackdelar med programmet. Hon har upptäckt att barnen missförstår vad Friends är och vad de gör för något. Kamratstödarna tror

att de ska reda ut bråk, så man måste vara jättetydlig när man pratar om organisationen och rollen som kamratstödjare. Hon tycker också att eleverna ibland kan ha svårt att förmedla vad de har lärt sig. Clara uppger att de diskuterar mycket:

Vi är några som har suttit i antimobbningsteamet ganska länge och vi funderar om det här är den bästa metoden, finns det bättre? Vi vill, och vi är där nu, kanske titta på andra metoder också. Det är mycket i massmedia om det här nu. Det finns ingen metod som verkar vara helt klockren utan man plockar lite från det bästa verkar det som. Det kanske är så vi kommer att göra till slut, men det viktigaste är ju att vi ser vad som händer, att man liksom inte blundar för det.

6.4 Könsskillnader vid mobbning

Både Henrik från Olweusprogrammet och Clara från Friendsprogrammet är eniga om att det är skillnad på hur tjejer och killar mobbar varandra på olika sätt. De förklarar däremot på lite olika sätt. Clara förklarar ”jag kan tycka överlag att tjejer kan vara mer subtila, blickar som inte syns lika väl medan killar kanske är vanligare att de ryker ihop, alltså slåss helt enkelt mer.” Henrik beskriver att ”tjejer är lite mer, om man säger, smarta, ger blickar och lite taskiga kommentarer. Killar ger mer knuffar och är taskiga.”

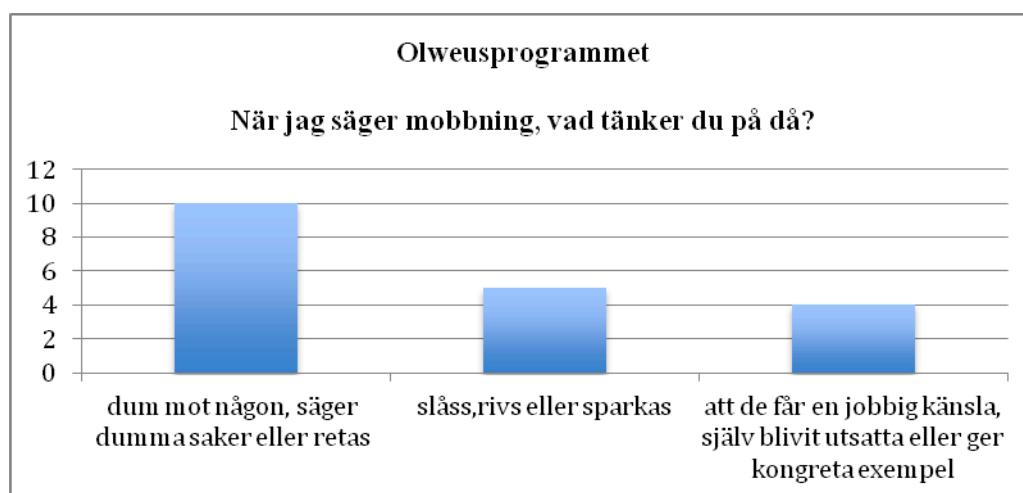
6.5 Barnintervjuer Olweusprogrammet

För intervjuer besökte jag en skola i centrala Stockholm som arbetar med Olweusprogrammet. Barnens svar har även här indelats i teman.

6.5.1 Hur uppfattar barnen mobbning?

På fråga på vad barnen tänkte på när de hör ordet mobbning, svarade ungefär hälften av barnen, det vill säga 10 av 19 barn, på Olweusprogrammet att de tror att man är dum mot någon, säger dumma saker eller retas. 5 barn har svarat att de tror att mobbning är när man slåss, rivs eller sparkas. 4 barn har beskrivit att de får en jobbig känsla, att de själva blivit utsatta eller ger konkreta exempel på vad mobbning kan vara.

Många av barnen svarade direkt på vad mobbning var och vissa barn fick man ställa flera följdfrågor för att få ett mer tydligt svar. Jag noterade att barnen verkade vara medvetna om vad mobbning innebar, dels genom att de tänker på att de själva har blivit mobbade och dels att vissa har sett andra bli mobbade. Alla barnen var väl medvetna om att det ska hända upprepade gånger för att det ska kallas mobbning. Majoriteten visste att mobbning kan ske på internet.

Kille, 8 år

Jag tänker på att, det är om man typ, någon annan kan mobba en annan på olika sätt. Man kan mobba en med munnen med olika dumma ord och så kan man göra dumma saker också, det är mobbning.

Tjej, 8 år

Då tänker jag på, jag får en jätte jobbig känsla. Bara för att jag tänker så här att, jag tänker på reta flera gånger, jag blir ledsen när jag tänker på det liksom bara. Jag blir ledsen för jag tänker att jag inte är mobbad, men jag tycker det är jättesynd om alla som är mobbade. Min kompis storebror var ju mobbad förut. Jag har sett en gång, och det såg ju verkligen jättejobbigt ut.

6.5.2 Flick- och pojkmobbning

Angående skillnaden i mobbningsformer hos pojkar och flickor fick jag olika svar och jag upplevde att många av barnen tyckte att det var en svår fråga. Av 19 barn svarade 5 tjejer och 2 killar att det **inte** är någon könsskillnad vid mobbning. 5 tjejer och 7 killar svarade att det **är** könsskillnader vid mobbning.

För tjejer i Olweusprogrammet var svaren väldigt utspridda medan det för killarna var relativt självklart att killar och tjejer mobbar olika. Gemensamt för alla som svarade att tjejer och killar mobbar olika var att de ansåg att killar slåss mer och deras mobbning syns mer. De ansåg att tjejer är mer diskreta och ger taskiga kommentarer.

Tjej, 7 år

Killar kan ibland vara hårdare och ta hårdare slag. Tjejer kan vara lite mer försiktiga, de hamnar oftast inte så mycket i slagsmål om man tänker efter. Ibland så är det ingen skillnad på tjej och kille. Tjejer leker egentligen lite lugnare än vad killar gör. För det är faktiskt lättare för killar att hamna i slagsmål. Jag ställde följdfrågan om hur hon tror att tjejer mobbar varandra då. Hon svarade, typ säger fula saker, typ såra varandra varje dag som att ”du är jätteful”.

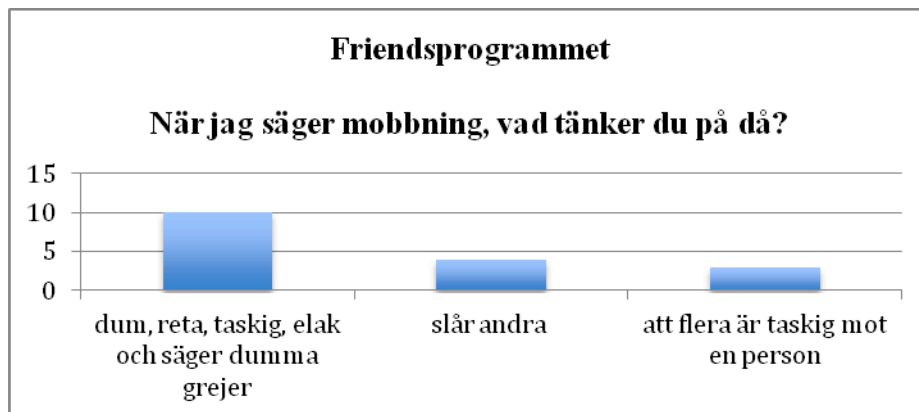
6.6 Barnintervjuer Friendsprogrammet

Besök gjordes på en skola i Bromma som utövar Friendsprogrammet. Totalt intervjuades 17 barn mellan 7-9 år med blandade killar och tjejer som jag även nämnde i metoden.

6.6.1 Hur uppfattar barnen mobbing?

Drygt hälften av eleverna, det vill säga 10 av 17 barn tror att mobbning innebär när man är taskig, elak, retas dum eller säger dumma grejer. 4 barn har svarat att mobbning innebär att man slåss, är elak och säger något dumt till någon. 3 barn tänker att mobbning är att det är flera stycken som är taskiga mot en.

Barnen noterades veta vad mobbning var, men några av dem verkade inte veta om det sker en gång eller flera gånger för att det ska kallas mobbning. Man får även ha i åtanke att barnen i ÅK 1 och 2 ännu inte har blivit introducerade i Friends. Mer än hälften visste att man kunde bli mobbad på internet och resten var osäkra om man kunde bli mobbad på internet.

Kille, 9 år

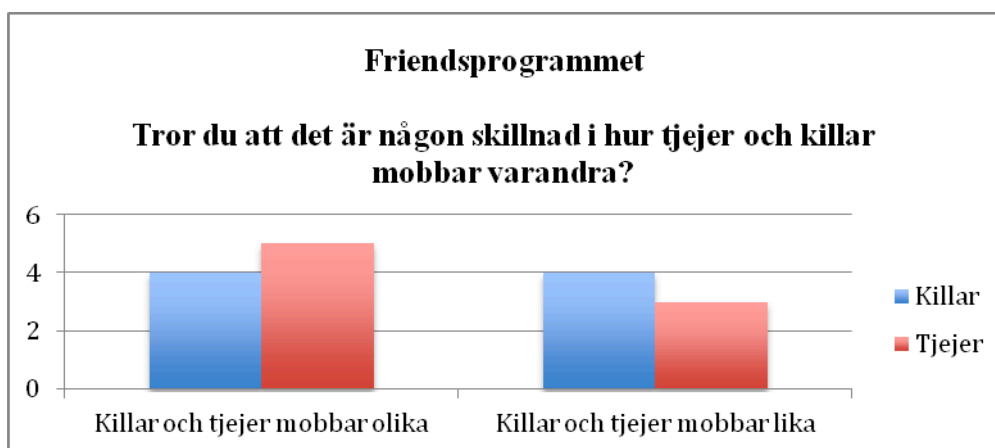
Jag tänker att det är flera stycken som är taskig mot en. Det är typ hela tiden. Det är mobbning för mig och massa andra saker.

Tjej, 8 år

Att någon retar någon annan, (tyst och tänker någon minuter)...att man typ säger att man är ful.

6.6.2 Flick-och pojkmobbning

Av 17 barn har 3 tjejer och 4 killar svarat att det **inte** är någon könsskillnad vid mobbning. Av 17 barn har 5 tjejer och 4 killar svarat att det **är** könsskillnader vid mobbning. Här kan vi se att svaren bland killarna är jämnt fördelade medan fler tjejer ansåg att det fanns könsskillnader vid mobbning. Av de svar som barnen gav här kan man utläsa att tjejer mer noterat killars mobbning. Detta kan bero på att de mestadels umgås med kompisar av sitt eget kön.

Tjej, 8 år

Nä, killar kanske mobbar lite mer och slåss. Nä, vi, tjejer slåss inte lika mycket kan jag inte säga. Men liksom de slår inte direkt varandra, de lite mer säger fula ord.

Kille, 9 år.

När killar mobbar varandra så "säger de typ "flickan", "flickeflarn", skrattar åt en när man gör något dåligt. Hur tjejer mobbar varandra, det vet jag faktiskt inte. Det kan jag nog inte svara på.

Kille, 9 år.

Kanske. Jag tror att fritidspedagogerna inte tar lika hårt om tjejer mobbar tjejer. För jag tror att man brukar utgå från att killar är busigare eller rentav elakare mot varandra. Men det kan ju vara så att tjejer.... Nä, jag tror att de mobbar ganska lika.

7. Diskussion

Jag kommer här nedan att jämföra och reflektera mina resultat med bakgrund, forskning och teoretiskt perspektiv och därmed komma fram till svar på mina forskningsfrågor.

Efter att ha studerat Skolverkets utvärdering av antimobbingsprogram framkom i rapporten en del kritik mot bland annat Olweusprogrammet och Friendsprogrammet. Olweusprogrammet uppfattas bland annat som resurs- och tidskrävande, vilket kan bekräftas i mina intervjuer. Där framkom att all personal är involverade och alla klasser ska försöka lösa mobbningen var för sig, vilket kräver resurser. Att man även har klassmöten en gång i veckan kring Olweusreglerna är tidskrävande. Dock upplevde jag att de jag intervjuade tyckte att programmet var bra. Jag upptäckte även att skolans arbete har nått fram till eleverna, eftersom de verkade veta mycket kring mobbning och Olweusprogrammet. I mina barnintervjuer kom det dock till min kännedom att några hade blivit mobbade, utan att personalen ingrep trots barnens påpekande. Detta var barnens upplevelse.

Bland kritiken mot Friendsprogrammet kunde valet av kamratstödjarna och dess roll i mobbningsarbetet skapa fel effekter. Enligt Skolverkets rapport har skolor uppgett att Friends inte var svårt att förstå, vilket inte stämde överens med den bilden jag fick av intervjun där det framkom att kamratstödjarna kunde missförstå sina roller. Är man inte tillräckligt tydlig så kan det vara svårt för dem att förmedla i sitt arbete.

I beskrivningen ovan om antimobbingsarbetet och att samtliga personal är involverade visar hur långt vi har kommit i arbetet mot mobbning, något som läkaren Heinemann påpekade vikten av. Förr tilläts mobbning bland barn utan att någon vuxen ingrep. Nu finns det krav på att man ska ha en likabehandlingsplan på varje skola och även i läroplanerna finns det nedskrivet att man ska motverka och förebygga mobbning.

I mina intervjuer med personalen på båda skolorna har man tagit upp rollspel i sitt förebyggande arbete mot mobbning. Man har involverat eleverna i rollspelet för att få dem att förstå hur man agerar vid mobbning och blir aktiva i samspelet i gruppen. Genom att gå in i rollen som mobbare och mobboffer samt åskådare får både lärare och elever också se hur de som enskilda individer beter sig. Man kan härleda till både det individualistiska och socialpsykologiska perspektivet, som fokuserar på individen respektive relationer och grupp beteenden.

Även ur ett genusperspektiv kan man studera i rollspelet om det utspelar sig mer aggressivitet bland pojkar eller psykisk mobbning bland flickor. Rollspel är ett ypperligt tillfälle för läraren att uppdatera sig vilken sorts aktuell mobbning som pågår och vad som anses vara mobbning i barnens ögon. Frågan är dock om en potentiell hackkyckling i klassen skulle våga ta på sig en roll i ett rollspel, om en person som redan är utesluten från gemenskapen skulle våga ta på sig en annan roll och om läraren skulle märka något.

Gällande genusperspektiv finns det tydliga kopplingar mellan teori och mina resultat, som att pojkar slåss och flickor utför tyst mobbning. Detta kan bero på att pojkar är mer fysiska och att flickor inte framstår som aggressiva och anses vara tysta och duktiga. Man kanske borde arbeta mer med flickors mobbning. Även utforma antimobbningsprogram som är anpassade för bägge könen, eftersom mobbningen utförs på så olika sätt och måste därför utformas därefter. För idag är det mer utformat för pojkars fysiska mobbning. Att man har fokuserat på pojkar kan man även se i Olweus forskning som endast baserades på pojkars mobbning. Dock kunde jag se att personalen i mina intervjuer på båda skolor var medvetna om könsskillnaderna i mobbningssätten.

I mina intervjufrågor har jag till viss del fokuserat på genusfrågan. Faktum är att när man mobbas ur ett genusperspektiv, d.v.s. flickor mobbar subtilt och pojkar mobbar aggressivt, finns det ändå kopplingar till individualistiskt perspektiv och socialpsykologiskt perspektiv. Ur ett socialpsykologiskt perspektiv mobbar flickor genom att utesluta ur gemenskapen. Pojkar som mobbar är ur ett individualistiskt perspektiv positivt inställd till våld och utövar hot. Teorier om att flickor tar efter pojkars mobbning, såsom verbal, tror jag syns mer och mer på internet. Flickors subtila sätt att verbalt mobba och anonymt hota blir alltmer vanligt, framför allt i sociala medier. Detta pågår främst i de högre åldrarna.

Vid jämförelse mellan hur de båda programmen arbetar för att förebygga och åtgärda mobbning samt i hur de arbetar med barnen kunde jag tydligt se skillnaden. En fördel med Olweusprogrammet som jag upplevde är att all personal jobbar både på individ- och gruppnivå. En annan tydlig skillnad var att barnen på Olweusprogrammet var så väl insatta i arbetsättet. Detta beror nog till stor del på att man arbetar med programmet redan i förskoleklassen. Jag hade inte förväntat mig att de skulle veta så mycket om mobbning, vilket var en positiv överraskning.

Friends involverar även barnen som är tänkt att vara förebilder, något som kan vara både positivt och negativt. Friends kamratstödjare introduceras först när eleverna går i trean, vilket nog är en rimlig ålder med tanke på kamratstödjarnas uppgift och att de är i en utsatt position. Sedan kan man även diskutera hur man väljer kamratstödjarna, om det är att man är populär vilket inte är alltid så lyckat. Jag tror att man behöver ge en tydligare struktur och tydliga mål för vad en kompisstödjare har för roll och vad den innebär inom Friendsprogrammet. Man bör berätta på ett enklare sätt vad Friends gör och vad det är eftersom att de är fortfarande bara 9 år när de börjar och att det lätt kan bli missförstånd. Många barn kanske inte vet vad mobbning innebär vilket leder till att det blir svårt för kamratstödjare att fylla någon funktion.

Det är bra att man pratar om mobbning och dess innebörd för att barnen ska veta skillnaden mellan mobbning och vad en vanlig konflikt är. Friendsprogrammet tycker jag ska diskutera ännu mer om mobbning även om det inte kommer från barnen eller att det ska hända något innan man börjar prata om mobbning. Man ska inte vara rädd för att ta upp ämnet eller orolig att barnen förstör upp det. Man ska inte heller vara orolig för att de är för små, då man kan utforma arbetssättet till deras nivå.

Vad gäller Olweusprogrammet kan det anses som för strikt och fyrkantigt, vilket kan upplevas som negativt i vissa fall. Programmet är kanske inte heller alltid anpassat för den enskilde individen. Dock är det bra att alla har en gemensam plan för hur man ska agera vid mobbning. Något jag har reflekterat över är hur man hanterar situationen med mobbaren och den mobbade. I boken *Mobbning – en social konstruktion* beskriver författarna hur man går tillväga vid en mobbningssituation. Det jag reagerade över på Friendsprogrammet var att man förutsatte att mobbararen var en lögnare från början, vilket jag anser verkar vara kränkande mot eleven. Att inte få chansen att försvara sig eller berätta ens egen bild av situationen är emot ett barns rättigheter.

8. Slutsats

Efter min empiriska undersökning har jag kommit fram till att många skolor använder anti-mobbningsprogram, bland andra Olweusprogrammet och Friendsprogrammet. Fördelarna med programmen är att man på olika sätt arbetar aktivt med att förebygga och motverka mobbning. Nackdelar med Olweusprogrammet är att arbetet kräver tid och personal för att programmet ska hålla. Nackdelen med Friendsprogrammet är att elever sätts in i roller som de kanske inte kan hantera på rätt sätt. Vad gäller likheter och skillnader var det mer skillnader än likheter. Skillnaderna är hur man involverar eleverna i mobbningsarbetet, hur personalen jobbar och är involverade i arbetet samt hur man diskuterar mobbning med eleverna. Likheterna är att rollspel utförs för att konkretisera. Jag kom även fram till att barnen kunde definiera begreppet mobbning som en negativ handling som ska ske upprepade gånger under en längre tid.

På grund av att det finns så lite forskning om antimobbningsprogram, är det svårt att säga vilket som är det bästa. Utifrån mina intervjuer fick jag intrycket av att Olweusprogrammet var mer konkret. Det finns dock mycket kvar att göra forskningsmässigt.

Referenser

- Arner, Elisabeth & Tellgren, Britt (2006). *Barns syn på Vuxna- att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur AB
- Blidning, Maria (2004). *Inneslutandets och Uteslutandets praktik- En studie av barns relationsarbete i skolan*. Mölndal: Göteborgs universitet
- Carle, Jan & Nilsson, Björn & Alvaro, José Luis (2006). *Socialpsykologi- Bakgrund, teorier och perspektiv*. Malmö: Studentlitteratur. AB, Sweden
- Doverborg, Elisabet & Pramling, Ingrid (1993). *To understand childrens thinking -Methods for interviewing*. Göteborgs universitet: Institution för metodik
- Erdis, Maria (2007) *Juridisk för pedagoger*. Narayana Press, Denmark: Studentlitteratur
- Eriksson, Björn, Lindberg, Odd, Flygare, Erik & Daneback Kristian (2002). *Skolan- en arena för mobbning*. Kalmar: Lenanders grafiska AB
- Frånberg, Gun-Marie & Wrethander (2001). *Mobbning- en social konstruktion*. Lund: Studentlitteratur AB
- Höistad, Gunnar (2001). *Mobbning och människovärde*. Förlagshuset Gothia AB.
- Kolfjord, Ingela (2009). *Konflikthantering i skolan - kamratmedling framför nolltolerans*. Malmö: Bokbox förlag
- Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (2011). *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur AB
- Larsson, Anna (2008). *Mobbningsbegreppets uppkomst och förhistoria- En begreppshistorisk analys*. Pedagogisk forskning i Sverige, NR 1 s 19-36.
- Olweus, Dan (1973). *Hackkycklingar och översittare- forskning om skolmobbning*. Almqvist & Wiksell förlag AB.
- Olweus, Dan (1999). *För föräldrar- Mobbning bland barn och ungdomar*. Stockholm: Rädda Barnen
- Olweus, Dan (2007). *Olweus åtgärdsprogram mot mobbning och antisocialt beteende- En*

handledning för skolans personal.

Patel, Runa & Davidson, Bo (2011) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur AB

Skolverket (2009) *På tal om mobbning - och det som gör*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2011a) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: skolverket

Skolverket (2011b) *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Stockholm: Skolverket

Fors, Zelma (2007). Destruktiva maktrelationer. I: Thors, Christina (red.) *Utstött- en bok om mobbning*, Stockholm: Lärarförbundets förlag

Enochsson, AnnBritt & Olin, Fredrik (2007). Trakasserier och mobbning på den virtuella arenan. I: Thors, Christina (red.) *Utstött - En bok om mobbning*, Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Elektroniska källor:

Notisum (2003). *Om etikprovning av forskning som avser människor*. (Elektroniskt)
<<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20030460.htm>>

Slonje, Robert, Smith, Peter K & Friséen (2012). *Processes of cyberbullying, and feelings of remorse by bullies: A pilot study* (Elektronisk) Tillgänglig:

<<http://www.tandfonline.com/till/biblextern.sh.se/doi/full/10.1080/17405629.2011.643670>>(2012-11-10, kl. 16:32)

Stockholm TT (2012). Otrygg skolstart för många elever. (Elektronisk) *Svenska dagbladet*, 16 augusti. Tillgänglig: <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/otrygg-skolstart-for-manga-elever_7426308.svd> (2012-11-13)

Bilaga 1-Information till föräldrarna

Hej alla föräldrar!

Jag heter Alexandra Fast och är 22 år och går mitt sista år på Södertörns Högskola på interkulturella lärarutbildningen mot fritidshem. Jag ska nu göra mitt slutliga examensarbete som ska handla om mobbning med fokus på lågstadielever.

I mitt examensarbete kommer jag att göra intervjuer med barn och kommer att spela in hela intervjun med diktafon. Inspelat material kommer självklart att raderas efter avslutat examensarbete. Mina intervjuer kommer att handla om hur barnen definierar begreppet mobbning och vad de vet om mobbning i allmänhet. När examensarbetet är klart kommer arbetet att läggas ut på DIVA-portalerna som är ett öppet arkiv där studenter och forskare lägger upp sina forskningspublikationer och studentuppsatser.

Jag har i mitt examensarbete valt eran skola och skulle därför vilja ha ert samtycke till att få intervjua era barn som kommer att vara anonyma.

OBS! Om ni inte vill att era barn ska delta i intervjuerna måste ni meddela mig eller lärarna senast fredag den 12/10. Om ni vill ha mer information, får ni gärna kontakta mig.

Tack för visat intresse och förhoppning om gott samarbete.

Med vänliga hälsningar

Alexandra Fast

Blankett

Ja, jag godkänner att mitt barn medverkar i intervjun och att jag har fått information om vad forskningen ska handla om.

Nej, jag godkänner inte att mitt barn medverkar i intervjun.

Datum

Vårdnadshavarens underskrift

.....

Bilaga 2- Barnintervjuer

1. Presentation av mig själv.

2. När jag säger mobbning, vad tänker du på då?
 - Om retad/dum/slåss: vad innebär det att vara dum/slåss/bli retad?
 - Händer det en gång eller flera gånger?
 - Tror du att det är mest tjejer eller killar som blir mobbade?
 - Kan man bli mobbad på internet, t.ex. spel- och chattsidor?
 - Hur är man en bra eller dålig kompis?
 - Om vet ej:
Tror du att det är något som är bra eller dåligt?
Vad gör ni på rasterna?
Får alla vara med när ni leker?

3. Har du sett någon bli mobbad eller har du själv blivit mobbad någon gång?

4. Vet du om de vuxna och din klass hjälper till att stoppa mobbing?
 - Om ja:
Hur då/Vad gör klassen/de vuxna?
 - Om nej:

Känner du att du kan gå till någon vuxen och be om hjälp, om du ser mobbning eller blir mobbad själv?

Bilaga 3- Intervju med klasslärare och antimobbningskonsult/antimobbningssteam

Intervju med Antimobbningskonsult

1. Ni jobbar utifrån Olweusprogrammet/Friendsprogrammet, varför valde ni just det programmet och hur länge har använt er av det?
2. Dan Olweus beskriver mobbningen ur ett psykologiskt perspektiv utifrån personlighetsdrag. Har ni sett något mönster ur ett psykologiskt perspektiv? (t.ex. att mobbaren kommer från sämre familjeförhållanden eller sträng uppfostran eller dålig självbild). Att den som blir mobbad är känsligare än andra. Att pojkar drabbas mer än flickor. Att fler blir mobbade i de lägre årskurserna.)
3. Hur arbetar ni efter Olweusprogrammet/Friendsprogrammet?
4. Hur går ni tillväga när mobbning sker?
5. Hur mycket mobbning finns det i skolan?
 - Ser du någon skillnad på hur tjejer och killar mobbar?
 - I skolan/internet?
6. Har ni sett ökning eller minskning när ni har använt er av programmet?
7. Vilka för-och nackdelar har programmet i praktiken?
8. Vad innebär det att vara antimobbningskonsult? Hur många är ni i teamet?
9. Varför kallas ni för antimobbningskonsulter?
10. Har ni fått utbildning/handledning i programmet? Hur ofta får ni fortbildning?

11. Får alla årskurser ta del av ert arbete i skolan? Även de minsta?

Intervju med Klasslärarna

1. Vad tycker du om att arbeta efter Olweusprogrammet?
2. Tycker du att det finns några för och nackdelar med programmet?
3. Vad har du som klasslärare för uppgift utifrån programmet?
4. Vad gör du konkret i klassen i arbete kring mobbning?
5. Hur ofta pratar ni om mobbning? På vilket sätt?
6. Får du stöd av antimobbningsskolorna? På vilket sätt?